TURLI YOSHDAGI FARZANDLARDA SIBLINGLARARO O‘ZARO MUNOSABATLARNING NAMOYON BO‘LISHI

Jumabekov Z. X.,GDPI o‘qituvchisi
Yaminova N., GDPI talabasi

Anotatsiya: ushbu tezisda bir oilada voyaga yetayotgan turli yoshdagi farzandlar o‘rtasida shakllanadigan siblinglararo o‘zaro munosabatlarning mazmuni tahlil qilingan.Farzandlar psixologiyasi, yoshga xos xususiyatlar, oila muhiti va tarbiya uslubi ushbu munosabatlarga qanday ta’sir ko‘rsatishi yoritilgan.

Kalit so`zlar: siblinglararo munosabatlar, farzandlar psixologiyasi, o‘zaro ta’sir, yosh xususiyatlari, ijtimoiy moslashuv, oila muhiti, raqobat, hamkorlik.

Annotation: anotation: this thesis analyzes the content of intersembling relationships that are formed between children of different ages growing up in the same family. How the psychology of children, age characteristics, family atmosphere and upbringing affect these relationships.

Key words: intersembling relations, psychology of children, mutual influence, age peculiarities, social adaptation, family environment, competition, cooperation.

Oila insonning dastlabki ijtimoiylashuv makoni bo‘lib, undagi munosabatlar shaxsning ruhiy va axloqiy shakllanishida muhim rol o‘ynaydi. Ayniqsa, bir oilada voyaga yetayotgan turli yoshdagi farzandlar o‘rtasidagi siblinglararo munosabatlar bolaning psixologik rivojiga, ijtimoiy ko‘nikmalariga va xarakteriga bevosita ta’sir qiladi. Bu munosabatlar mehr-muhabbat, raqobat, yordam, g‘azab yoki hamkorlik kabi turli shakllarda namoyon bo‘lishi mumkin. Ushbu maqolada siblinglararo o‘zaro munosabatlarning turli yosh bosqichlarida qanday shakllanishi, unga oilaviy muhit va tarbiya omillarining qanday ta’sir etishi ilmiy va amaliy asosda yoritib beriladi.

Mamlakatimizda yoshlar talim tarbiyasi davlat siyosati darajasiga ko‘tarildi.Yoshlarni barkamol inson etib voyaga etkazish, ularga ezgu fikr-g’oyalarni singdirish, yot mafkuralar, hurujlardan asrash, ularda turli g‘oyaviy tahdidlarga qarshi kurash ko‘nikmalarini shakllantirish, takomillashtirish, shuningdek “Jismoniy jihatdan sog‘lom, ruhan va aqlan rivojlangan, mustaqil fikrlaydigan, Vataniga sodiq, shijoati mustahkam, qat'iy hayotiy nuqtai nazariga ega yoshlarni tarbiyalash, demokratik islohotlarni chuqurlashtirish va fuqarolik jamiyatini rivojlantirish jarayonida ularning ijtimoiy faolligini oshirish” kabi vazifalari belgilangan. Bu demak oiladagi yosh farzandlarning ma'naviy yuksak shaxs, barkamol avlod etib tarbiyalash, ularda hasad hissini susaytirishga oid ilmiy tadqiqotlarni samarali amalga oshirishni talab etadi.

Hasad bilan ajralib turadigan odamlarning o‘ziga xos xususiyati - o‘zlarini boshqa odamlar bilan doimiy taqqoslash. Va ko‘p hollarda, nafaqat o‘zingiz. Ular o‘z farzandlarini tanishlarning bolalari bilan, erlarini do‘stlarining erlari bilan, ishdagi muvaffaqiyatlarini boshqalarning yutuqlari bilan solishtirishlari mumkin, shu kabi muammolarni o‘rganish hozirgi davrda yetarlicha qiyinchiliklar tug’dirmoqda.

Xasad — bu insonning o‘zining baxtsizligi yoki muvaffaqiyatsizligi bilan taqqoslagan holda, boshqalarining yutuqlariga yoki muvaffaqiyatlariga nisbatan his qilingan salbiy hissiyotdir. Bu, nafaqat individual darajada, balki ijtimoiy tuzilmada ham katta ahamiyatga ega bo‘lgan, murakkab psixologik va sotsial fenomenadir. Xasad, insonlarning o‘zaro hissiyotlarini shakllantiradi, raqobatni keltirib chiqaradi, ba’zida esa ijtimoiy va psixologik muammolarga olib kelishi mumkin. Xasaddan kelib chiqadigan hissiyotlar va ular qanday namoyon bo‘lishi haqidagi tadqiqotlar esa empirik yondashuvga tayangan holda o‘rganiladi. Bu maqolada xasadning empirik tadqiqotlari, uning psixologik va sotsial omillari, xasadning namoyon bo‘lish shakllari va uning turli ijtimoiy tizimlarda qanday tasir qilishini o‘rganishga qaratiladi.Xasadning psixologik jihatlari ko‘plab tadqiqotlar va nazariyalar orqali izohlangan.

Kognitiv psixologiya nazariyalariga ko‘ra, hasad kutilgan natija bilan real natija o‘rtasidagi tafovutdan kelib chiqadi. Masalan, Festingerning ijtimoiy taqqoslash nazariyasi (1954) ga ko‘ra, odamlar o‘zining muvaffaqiyatlarini yoki yutuqlarini boshqalar bilan taqqoslash orqali baholaydilar. Bu jarayon, ba’zida hasadni keltirib chiqaradi, chunki shaxsning o‘ziga nisbatan boshqalarning yutuqlari o‘zgacha yoki ko‘proq bo‘lganini ko‘rishi mumkin. Biz bu mavzuda quyidagi metodlardan foydalanamiz.

Beobservalik metod (Kuzatish usuli) Farzandlar o‘rtasidagi o‘zaro munosabatlarni o‘rganishda kuzatish usuli juda samarali bo‘ladi. Ota-onalar yoki psixologlar farzandlar o‘rtasidagi munosabatlarni tabiatda kuzatib, ulardagi raqobat, hamkorlik, mehr-muhabbat kabi holatlarni aniqlashlari mumkin. Bu metod bolalar o‘rtasidagi nozik o‘zgarishlarni va ularning o‘zaro ta’sirini to‘g‘ri tushunishga yordam beradi.

Intervyu metod (So‘rovnoma) Farzandlarning fikrini bilish va ularning o‘zaro munosabatlaridan qanday baholashini tushunish uchun intervyu o‘tkazish mumkin. Bu metod farzandlar o‘rtasidagi ichki his-tuyg‘ularni aniqlashga va o‘zaro munosabatlarning qanday shakllanayotganini tushunishga yordam beradi.

Eksperimental metod (Tajriba) Bolalarning o‘zaro munosabatlarini tajriba qilish orqali o‘rganish mumkin. Masalan, bir guruh bolalar birgalikda muayyan vazifani bajarish uchun biror o‘yin yoki faoliyatda ishtirok etishadi, va bu jarayonda ularning munosabatlari qanday o‘zgarishini kuzatish mumkin.

Psixologik testlar va o‘lchovlar

Farzandlar o‘rtasidagi o‘zaro munosabatlarni o‘lchash uchun psixologik testlar, masalan, bolalar uchun maxsus testlar, anketalar va o‘lchovlar ishlatilishi mumkin. Bu metod bolalarning individual va o‘rtasidagi aloqalarini o‘lchashda aniq natijalar beradi.

Kognitiv metod (Mantiqiy fikrlash va munosabatlarni tahlil qilish)

Bolalarning mantiqiy fikrlashini o‘rganish orqali ularning o‘zaro munosabatlariga qanday ta’sir ko‘rsatayotganini aniqlash mumkin. Bu metod bolalarning xatti-harakatlarini va o‘zaro ta’sirini mantiqan tahlil qilishga yordam beradi.

Dinamik tahlil (Vaqt o‘tishi bilan kuzatish) Farzandlar o‘rtasidagi o‘zaro munosabatlar vaqt o‘tishi bilan o‘zgarishi mumkin. Dinamik tahlil yordamida o‘zaro munosabatlarning qanday rivojlanishini, qanday o‘zgarishini va qanday omillar bunga ta’sir ko‘rsatayotganini o‘rganish mumkin.

Muzokara Farzandlar o‘rtasidagi siblinglararo munosabatlarni o‘rganishda turli psixologik va ijtimoiy faktorlar o‘rtasidagi muvozanatni saqlash zarurati mavjud. Ba’zi olimlar, yosh farzandlar o‘rtasidagi raqobatni salbiy holat sifatida ko‘rib, buni o‘zaro ishonch va mehr-muhabbatni rivojlantirishda to‘siq sifatida baholaydilar. Ular, raqobatning bolalarda depressiya va o‘ziga bo‘lgan ishonchsizlikka olib kelishi mumkinligini ta’kidlaydilar.

Xulosa Turli yoshdagi farzandlar o‘rtasidagi siblinglararo munosabatlar oila muhitida, tarbiya uslublarida va oilaviy ijtimoiy-psixologik holatda shakllanadi. Yosh farzandlar o‘rtasidagi o‘zaro munosabatlar ko‘proq mehr-muhabbat, o‘yin va hamkorlikda namoyon bo‘ladi, kattaroq farzandlar esa o‘zaro raqobatni sezilarli darajada rivojlantiradilar. Ota-onalar va oiladagi kattalar farzandlar o‘rtasidagi munosabatlarni ijobiy shaklda boshqarishda muhim rol o‘ynaydi. Raqobat va hamkorlikning o‘rtasidagi muvozanatni saqlash, farzandlarning psixologik va ijtimoiy rivojlanishiga yordam beradi.

Tavsiyalar; Ota-onalar o‘rtasida tenglikni ta’minlash. Ota-onalar o‘z farzandlariga teng yondashishi va bir-birini hurmat qilishlari lozim. Har bir farzandning fikri va his-tuyg‘ulari tinglanishi kerak, bu esa oiladagi sog‘lom psixologik muhitni yaratishga yordam beradi.

Farzandlar o‘rtasidagi raqobatni sog‘lom ravishda boshqarish. Raqobatni ijobiy tomondan boshqarish, uni o‘z maqsadlariga erishish uchun motivatsiya sifatida ishlatish muhimdir. Raqobat bolalarda muvaffaqiyatga erishish va o‘zlarini isbotlash hissini rivojlantirishi mumkin.

Siblinglar o‘rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish. Farzandlarga birgalikda ishlash va yordam berish kabi faoliyatlarni taklif qilish, o‘zaro yordam va hamkorlikni rivojlantirishga yordam beradi.

Ota-onalar farzandlarga murosaga kelishni o‘rgatishlari kerak. Nizolarni hal qilishda farzandlarga murosa va tinchlikni saqlashni o‘rgatish, ularga ijtimoiy

ko‘nikmalarni shakllantiradi. Ota-onalar farzandlarga o‘zaro murosaga kelishning ahamiyatini tushuntirishi lozim.

Adabiyotlar:

1. Jabborov, X. (2018). Oila va farzandlar psixologiyasi. Toshkent: O‘zbekiston Milliy Universiteti nashriyoti.

2.Mustafaev, R. (2019). Farzandlar o‘rtasidagi o‘zaro munosabatlarning ijtimoiy-psixologik aspektlari. Tashkent: Fan va texnologiya nashriyoti.